

6000 fler vuxna i elevhälsan för barn och ungas psykiska hälsa

Alldeles för många barn och unga mår idag dåligt och får vänta för länge på stöd och vård. Under de senaste decennierna har ungas psykiska hälsa gradvis försämrats. Att se till att unga får det stöd och vård de behöver borde vara en central uppgift för ett välfärdssamhälle. För att samhället bättre ska kunna fånga upp och ge stöd och vård till de unga som mår dåligt föreslår Vänsterpartiet nu en stor satsning på elevhälsan, där det tydligt slås fast hur många elever varje läkare, psykolog, kurator och sjuksköterska som mest ska ha ansvar för. Förslaget innebär en ökning med runt 6000 anställda i elevhälsan, från dagens nivåer i storleksordningen 8000 anställda till totalt cirka 14 000.

Vi gör det eftersom elevhälsan möter flest, kan fånga upp först och finns närmast barnen och de ungas vardag. Stödet för barn och unga som mår dåligt måste sättas in direkt. Ju tidigare insatser, desto större chans att problemen blir lättare att hantera.

Förslaget finansieras genom att vi säger nej till regeringens förslag om att nästa år sänka skatten på ISK-konton. Det är helt enkelt viktigare att se till att våra barn och unga mår bra, än att ytterligare sänka kapitalskatten på ISK-konton för aktievinster och andra kapitalinkomster.

Bakgrund

Barn- och ungdomspsykiatri tar emot fler patienter än någonsin. Ökad stress, oro, sömnsvårigheter, ångest och svårigheter att klara av sin vardag gör att behoven av stöd ökat kraftigt de senaste åren. Rapporten [Psykiatri i siffror](#) från SKR, visar att andelen barn som varit i kontakt med BUP ökat med 35 procent sedan 2017.

Genom att stärka elevhälsan skulle den kunna arbeta mer proaktivt för att förebygga psykisk ohälsa och främja en god lärandemiljö, samt kunna fånga upp de elever som har större individuella behov och antingen hjälpa dem eller slussa dem vidare. Idag är elevhälsan för svagt bemannad för att fullgöra sitt uppdrag. Många barn och unga får inte det stöd de behöver i ett tidigt skede, vilket gör att belastningen på BUP efterhand blir för stor. Att ge stöd tidigt är både bäst för den som behöver stöd och det mest effektiva för samhället.

Att samhället inte räcker till när det väl behövs för våra barn och unga är ett fullständigt misslyckande. Ungdomar i behov av stöd och hjälp ska inte behöva vänta i månader för ett psykologsamtal. Ett jämlikt samhälle skyddar och fångar upp barn och unga i god tid. Tidiga insatser och låga trösklar för att söka och få hjälp är helt nödvändigt för att inte måendet inte ska förvärras. Det krävs satsningar för att de med allvarlig psykisk ohälsa inte ska bara överleva, utan också få möjlighet att leva bra liv.

Psykisk ohälsa måste likställas med fysisk ohälsa. Att söka vård för exempelvis depression eller ångest måste innebära att man får relevant hjälp på samma sätt som om man söker vård vid t.ex. en olycka. Det kräver ett arbete för att motverka stigmatisering genom kunskapsspridning, men framför allt om att tillföra tillräckliga resurser. Köerna till barn- och ungdomspsykiatri måste minska.

För att barn och unga ska få den hjälp de behöver finns mycket som behöver göras, inte minst ökade generella resurser till regioner och kommuner. Vi behöver även förstärka barn- och ungdomspsykiatri och ungdomsmottagningarna, samt göra det lättare att hitta rätt i vårdsystemet. Vänsterpartiet föreslår bättre möjligheter till samtal för de som behöver. Vi går nu vidare med förslag för en stärkt elevhälsa.

Om elevhälsan

Elevhälsan finns i skolorna och följer eleverna i deras miljö från förskoleklassen till gymnasieskolan, för att säkerställa att alla elever mår bra och stödja deras utveckling mot utbildningens mål. Den hjälper till med skrubbsåret från skolgården och de obligatoriska vaccinationerna, men den är också central för barn och ungas psykiska hälsa. Det handlar både om att ta de svåra samtalen och se till att den som behöver vidare vård får det.

Elevhälsan utgörs av skolläkare, skolsköterska, psykolog, kurator och specialpedagog eller speciallärare. Den ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande och omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser.

Alla barn ska ha tillgång till en stark och trygg elevhälsa. Men idag har personalen ofta ansvar för alldeles för många elever. Möjligheterna till stöd och hjälp varierar också mycket beroende på vilken skola man går i.

Akademikerförbundet SSR senaste undersökning av skolkuratorer, från 2021, visar att 40 procent av dem hade ansvar för fler än 500 elever och 7 procent för fler än 800 elever.¹ Men i Stockholms stad är det inte ovanligt med uppemot 1 000 elever per skolkurator.²

Skolläkarföreningens rekommendation är max 4 000 grundskoleelever per läkare. Enligt föreningen är det en övre gräns för att skolläkaren ska hinna med sitt lagstadgade uppdrag eftersom man bedömer att var tionde elev behöver särskilt stöd eller remiss till hälso- och sjukvården. Föreningens egna undersökningar har tidigare visat att skolläkare på många håll har ansvar för runt 15 000 elever.³

I genomsnitt kostade elevhälsan i kommunala skolor 3 740 kronor per elev och år (2019), enligt Skolverket. Men det varierar mycket från en kommun till en annan. Friskolor lägger mindre pengar på elevhälsan än kommunala skolor, i genomsnitt 3 080 kronor per elev.⁴

Utdragen process för bättre elevhälsa

Redan 2013 larmade OECD om att tillgången till elevhälsa på skolorna i Sverige inte var tillräcklig och 2015 och riktade Skolinspektionen liknande kritik. Under perioden 2015 till 2017 kritiserades drygt var fjärde huvudman av Skolinspektionen för sitt arbete för att säkerställa tillgång till elevhälsa. Skolinspektionens kritik handlade oftast om att tillgången till psykolog och skolläkare är så begränsad att det inte finns förutsättningar för det förebyggande och hälsofrämjande arbetet.

2017 tillsatte regeringen så en utredning av skolornas stöd- och elevhälsoarbete. Slutbetänkandet (SOU 2021:11) presenterades i februari 2021. I det föreslogs att en numerär reglering av tillgång till elevhälsan ska införas som anger att en skolläkare får ansvara för högst 7 000 elever, en skolsköterska för högst 430 elever, en psykolog för högst 1 000 elever och en kurator för högst 400 elever.

Men istället för att gå vidare med förslagen tillsatte den nuvarande regeringen en ytterligare utredning i mars 2024 (*En förbättrad elevhälsa*, Dir. 2024:30). Utredningen ska redovisa sina resultat senast i mars 2025. Med remissförfarande, beredning och behandling i riksdagen kan det dröja fram till 2027 innan några förändringar skett. Barns och ungas psykiska hälsa är för viktig för att vi ska ha råd att vänta i tio år efter att den första utredningen tillsattes. Vi kan inte låta en hel generation skolbarn passera genom skolan innan bättre stöd kommer på plats.

¹ <https://akademssr.se/post/hog-tid-att-infora-ett-tak-antalet-elever-skolkurator>

² <https://akademikern.se/elevhalsan-under-lupp-i-forstarkt-lagstiftning-kunskapen-maste-hojas/>

³ <https://lakartidningen.se/aktuellt/nyheter/2020/12/skollakare-har-mer-an-dubbelt-sa-manga-elever-som-rekommenderat/>

⁴ <https://lakartidningen.se/aktuellt/nyheter/2020/12/skollakare-har-mer-an-dubbelt-sa-manga-elever-som-rekommenderat/>

Förslag: Kraftigt förstärkt personaltäthet i elevhälsan – inför tak för antal elever

Alla barn och unga ska få det stöd och den vård de behöver. Vänsterpartiet föreslår därför att personaltätheten inom elevhälsan byggs ut kraftfullt genom ett reglerat tak på antal elever per respektive yrkesgrupp. Utgångspunkten är vad de olika professionerna anser är rimliga nivåer.

Till detta föreslår vi ännu högre personaltäthet – d.v.s. lägre tak – på de platser i Sverige där behoven är extra stora på grund av socioekonomiska faktorer. Sverige är idag ett ojämlikt land med stora klyftor och där behoven för att klara skolgången är större behöver också samhällets stöd vara större, det gäller även arbetet mot den psykiska ohälsan bland barn och unga.

Vänsterpartiet och många med oss har länge varit skeptiska till tak eller miniminivåer i välfärden. Skälet har varit att de riskerar göra att huvudmannen nöjer sig när den nått det uppsatta nyckeltalet och att man undviker ambitiösare bemanning, trots att det skulle vara motiverat. Men så som den svenska välfärden ser ut idag behöver staten slå fast nivåer. Den utarmning av välfärden vi sett på senare tid och den fragmentisering som privatiseringarna inneburit, tillsammans med vinstintresset som drar ner på allt som går att dra ner på, gör att tydliga lagstadgade miniminivåer i många fall är det enda sättet att säkerställa att välfärden fungerar. Elevhälsan måste hålla en acceptabel nivå och då är personaltätheten avgörande.

Eftersom behoven är så stora föreslår vi lägre tak än vad som föreslås i utredningen från 2021. Själva modellen med nyckeltal för personaltäthet är dock i grunden utrett och färdigt att införas. Utredningen föreslår att regleringen om lägstanivå bör avse huvudmannanivå, i syfte att inte begränsa möjligheterna för de huvudmän som ansvarar för flera skolenheter att avgöra hur elevhälsan ska organiseras.

Yrkesgrupp	Nuläge ⁵	Vänsterpartiets förslag för områden med normalbehov	Vänsterpartiets förslag för områden med större behov
Läkare	10 138	4 000	3 500
Psykolog	1 521	500	400
Kurator	461	300	200
Sjuksköterska	442	300	250

Finansiering

Kostnaden för förslaget om elevhälsan uppskattas till omkring 4 miljarder kronor. Förslaget, och mer därtill, finansieras genom att vi avvisar regeringen och Sverigedemokraternas förslag om sänkt skatt på kapitalinkomster på investeringssparkkonton, ISK. De föreslår att en skattefri grundnivå på 300 000 kronor införs på ISK. De nya bestämmelserna har remitterats av regeringen och föreslås träda i kraft den 1 januari 2025.

Regeringens skattesänkning beräknas kosta 7 miljarder kronor 2025. Av dessa 7 miljarder skulle drygt 2 procent gå till de individer med lägst inkomster (decil 1) medan 20 procent skulle tillfalla de rikaste individerna (decil 10).

ISK är redan i dag en skattegynnad sparform. Tunga remissinstanser som Ekonomistyrningsverket och Konjunkturinstitutet avstyrker regeringens förslag. De senare pekar på att mycket riskerar gå till de som redan har mycket, eftersom den skattefria nivån har satts till hela fyra gånger så mycket som medianspararen med ISK har. KI lyfter också fram att regeringens modell uppmuntrar till skatteplanering genom att man fördelar pengarna. Exempelvis kan en familj med två vuxna och två

⁵ SOU 2021:11

barn fördela pengarna så att det i praktiken blir ett grundavdrag på 1,2 miljoner kronor som inte beskattas. ESV lyfter fram att förslaget kan bli betydligt dyrare än vad regeringen uppger.

Vänsterpartiet anser att barn och ungas psykiska hälsa är mer prioriterat än ännu lägre skatt på kapitalinkomster.

